

DESPRE FACTORII ENDOGENI AI CICLICITATII

PROF.UNIV.DR. GHEORGHE OLAH
Universitatea din Oradea, golah@uoradea.ro

Following from the factors of economic cyclicality identified by Paul A. Samuelson, Prof. Olah analyzes the impact of the endogenous factors on the overall output. The author also argues that the factors that Samuelson has considered endogenous are in fact exogenous and, in the presence of perfect competitions there are no significant economic distortions.

S-ar părea că există două categorii de factori care pot influența evoluția producției dintr-o anumită țară, așa cum a arătat economistul american Paul Anthony Samuelson: factori endogeni, care țin de sistemul economic și factori exogeni, aflați în afara sistemului economic. Printre aceștia din urmă Paul Samuelson menționează războaiele, revoluțiile și incidentele politice, descoperirile de zăcăminte aurifere, inovațiile științifice și tehnice etc. Referindu-se la factorii endogeni Samuelson scrie următoarele: "Teoriile endogene cercetează mecanisme ce funcționează chiar în interiorul sistemului economic, în virtutea cărora ciclurile economice se dezvoltă din ele însele, fiecare expansiune antrenând recesiunea și contractia și fiecare contractie antrenând la rândul ei reluarea sau avântul (sau expansiunea) în cursul unei serii de faze quasiregulate care se reînnoiesc indefinit, pe un drum fără sfârșit." *1

Sintetizând punctele de vedere ale economistilor referitoare la factorii endogeni ai ciclicității și formulându-le într-o formă mai concretă, Samuelson susține că este vorba despre politicile monetare, politicile fiscale, politicile distributive s.a.m.d.*2

Într-un tratat de economie politică, recent apărut în România, economistii englezi R.G.Lipsey și K.Alec Chrystal se ocupă tocmai de politicile monetare și de cele fiscale și le tratează acolo drept mijloace de eliminare sau de atenuare a ciclicității; sau, altfel spus, drept mijloace de stimulare sau de temporizare a producției *3 Prin urmare, după Samuelson (dar și după alți economiști), politica monetară și politica fiscală sunt cauze (sau factori) ai ciclicității, iar după cei doi economiști englezi ele sunt mijloace de eliminare sau de atenuare a acesteia.

Oricât ar părea de ciudat, cred că au dreptate și unii și alții; cred că pot fi interpretate și într-un fel și în altul. Remediul și cauza sau cauza și remediul (cum vreti), se află până la urmă în același lucru sau în aceeași sursă. Este o problemă de dozaj. La fel ca în cazul cărnii, a vinului, a medicamentelor și a multor altele lucruri, dacă vom consuma din ele între anumite limite, pot fi benefice pentru organism, dar dacă depășim aceste limite, ele devin dăunătoare sau chiar fatale. În aceste condiții însă, făcând abstracție de factorii exogeni ai ciclicității, rezultă că aceasta este generată de fapt de către acei care concept și care pun în practică aceste politici *4; cu alte cuvinte de către guvernanti. Dar atunci, mi se pare firesc ca tot ei să încerce să o elimine sau să o atenueze; ei o declanșează, ei o elimine!

Deoarece eficacitatea politicilor monetare si fiscale a fost si este si în prezent destul de controversată în literatura de specialitate,unii economisti mergând până acolo încât să le considere perimate sau chiar dăunatoare *5,mult timp am fost si eu destul de sceptic cu privire la eficacitatea lor ;mai ales cu privire la eficacitatea politicii monetare.Fată de aceasta din urmă am acceptat cel mult o eficacitate pe termen scurt ,nu însă si una pe termen lung.Si pentru că din punctul meu de vedere politica economică a unei țări trebuie concepută pe termen lung,iar cea pe termen scurt să fie mai degrabă o simplă derivată a acesteia,am combătut cât am putut folosirea banilor ca instrument de politică economică*6 Fată de politica fiscală am avut o pozitie mai nuanțată :nu sunt împotriva folosirii impozitelor ca instrument de politică economică ,dar sunt împotriva folosirii lor ca instrument anticiclic.Nu văd nici un motiv care să justifice manevrarea masei monetare si a impozitelor generând ciclicitate,iar apoi să le manevrăm din nou pentru a o elimina.Numai dacă nu cumva guvernantii simt,ca si copiii,nevoia să se joace , însa acest joc este prea costisitor pentru noi.

M-am întrebat de multe ori cum se explică faptul că cele două politici pot , într-adevăr,influenta ,chiar si pe termen scurt ,evolutia productiei?Raspunsul a venit mai târziu ,atunci când am înțeles că cele două politici,pro si anticiclice,sunt în acelasi timp si politici distributive.In momentul de față cred că sunt în măsură să afirm si să demonstrez că de fapt,numai întrucât sunt si distributive ,cele doua politici sunt pro si anticiclice.Să le luam pe rând .

Să ne oprim mai întâi la politica fiscală deoarece în raport cu ea este mai usor de sesizat acest lucru. Asa cum se stie ,politica fiscala poate merge în doua directii :fie spre o relaxare fiscală fie in directia cresterii presiunii fiscale.Atunci când se recurge la o relaxare fiscala se încurajează investițiile în speranta unei relansări economice.Si invers,atunci când are loc cresterea presiunii fiscale productia tinde să se restrângă.Aceste lucruri se întâmplă deoarece în timpul unei relaxări fiscale firmele plătesc impozite mai mici si prin urmare rămân cu profituri nete mai mari.Insă atunci când firmele platesc impozite mai mici, în bugetul de stat intră bani mai putini,iar sectoarele bugetare vor beneficia de fonduri mai putine.Are,prin urmare,loc o redistribuire a veniturilor.Unii specialisti apreciază că atunci când are loc o relaxare fiscală în buget vor intra cel puțin atâția bani ca înainte, deoarece are loc o crestere a bazei de impozitare .Acest lucru nu se întâmplă însă imediat,cresterea productiei presupune timp,iar până când investițiile vor începe să producă efecte,în buget vor intra bani mai putini.In al doilea rând,acest lucru depinde si de conjunctura economică pe termen lung care la rândul ei depinde inclusiv de factori externi în raport cu o anumită economie.Cert este că o anumită redistribuire a veniturilor se produce,în caz contrar relaxarea fiscala nu ar avea nici un effect asupra productiei.Dacă relaxarea fiscală ar determina întotdeauna cresterea bazei de impozitare si deci a fondurilor bugetare,ar însemna ca de la un an la altul presiunea fiscală să scadă relativ continuu ;ori,istoric vorbind,realitatea pare să infirme această tendință.Desigur,între timp cresc si cheltuielile bugetare,dar ele cresc numai în masura în care dorim neaparat acest lucru,sau numai în masura în care le permitem.;numarul si dimensiunea sectoarelor bugetare sunt dependente,cel puțin într-o măsură anumită,de decizia societatii.Invers,atunci când creste presiunea fiscală are loc concomitant cu o eventuală tendință de restrangere a activitatii si o redistribuire a veniturilor in favoarea sectoarelor bugetare.Fireste,prin restrângerea activitatii,este posibil ca ulterior în buget să intre mai putini bani si,ca atare sectoarele bugetare să nu beneficieze pe termen lung de fonduri bugetare mai mari.Până când firmele reusesc totusi să-si restrângă activitatea,o oarecare redistribuire se produce.Tocmai din aceste motive mă declar împotriva folosirii fiscalitatii ca instrument de politică anticiclică

:dacă în urma creșterii presiunii fiscale suntem aproape siguri că va avea loc o restrângere a activității și deci a sumelor ce vor intra în buget, de pe urma relaxării fiscale nu este sigur că în buget vor intra mai mulți bani. Așa s-a întâmplat spre exemplu recent în România când în urma introducerii cotei unice de impozitare a veniturilor de 16%, echivalentă cu o puternică relaxare fiscală, în urma căreia se spera că în buget vor intra mai mulți bani, s-a constatat că de fapt au intrat mai puțini, iar economia în loc să –și amplifice creșterea, și-a diminuat-o.

Cam în aceiași termeni se pun problemele și în legătură cu politica monetară. Și această politică poate merge în două direcții: într-o direcție expansivă și într-o direcție restrictivă. Prima constă în creșterea masei monetare, cealaltă în diminuarea ei.

Când masa monetară crește într-o măsură mai mare decât nevoile reale ale economiei, asistăm de fapt la creșterea prețurilor sau la inflație. Când economia este ușor încălzită printr-o inflație dirijată, sau controlată – spun specialistii – asistăm totodată la o relansare a producției sau în orice caz la o creștere a acesteia, într-o măsură mai mare sau mai mică. Întrebarea pe care trebuie să ne-o punem imediat este: de ce ?

Când economia primește un șoc monetar sub forma unei oferte monetare mai mari decât cea necesară – spun aceștia – creșterea prețurilor mărește speranțele de profit ale investitorilor și ca urmare, ei vor investi mai mult. Eu susțin că nu numai speranțele cresc, ci, pentru un timp cel puțin, cresc efectiv și profiturile. Însă în același timp scad salariile reale, dacă cele nominale nu cresc proporțional și odată cu creșterea prețurilor. De fapt, dacă ar crește și salariile nominale în același timp și proporțional cu creșterea prețurilor, relansarea economică nu s-ar realiza deoarece profiturile în termeni reali ale firmelor ar rămâne nemodificate. Avem așadar de-a face și în acest caz cu o redistribuire a veniturilor, politica monetară fiind și ea totodată și o politică distributivă; sau mai exact redistributivă.*7

Cum însă efectele unui șoc monetar asupra producției sunt de scurtă durată și întrucât inflația generată de el antrenează de obicei lupte sindicale pentru majorări salariale, majorări care ar face necesare alte socuri dacă vrem să fie stimulată în continuare producția, voi fi întotdeauna împotriva folosirii banilor ca instrument de politică anticiclică.

În concluzie, politica monetară la fel ca și cea fiscală, ca cea bugetară, sau ca cea valutară și ca multe alte politici este de fapt și o politică distributivă. Toate sunt distributive și tocmai din acest motiv ele pot influența într-un fel sau altul evoluția producției. Drept urmare unul din “mecanismele care funcționează chiar în interiorul sistemului economic” – cum se exprima Samuelson – este în mod sigur repartiția.

Nu sunt singurul economist care susține că repartiția poate influența evoluția producției sau că poate genera ciclicitate. Să ne reamintim că în modelul său, cunoscut sub numele de modelul “pradă-prădător”, Goodwin explică ciclicitatea tocmai prin modul de repartiție a veniturilor între capitaliști și muncitori, iar Nicholas Kaldor crede că se poate interveni în această repartiție a veniturilor pentru a se asigura o creștere echilibrată.*8

Există și alte argumente care să ne determine să acceptăm concluzia la care am ajuns. Astfel, cu aproximativ un secol mai devreme Marx descoperise că sistemul economic este format din patru componente de bază: producția, repartiția, schimbul și consumul.*9. Între ele există și relații de interdependență, așa cum a arătat Marx și cum rezultă și din lucrările altor economiști. După Marx, spre exemplu, producția este

subordonata consumului si evolueaza odata cu evolutia nevoilor noastre de consum,dar teoriile ofertei arată că si viceversa este adevarată .Stim de asemenea că si piata(sau schimbul) are un cuvânt de spus asupra productiei,aceasta putând fi stimulată sau inhibată de dimensiunile pietei precum si de formele ei de organizare si desfasurare.Majoritatea economistilor s-au ocupat cu aceste probleme începând cu Adam Smith sau chiar mai devreme.

In paginile precedente am încercat să demonstrez că si repartitia are influență asupra productiei. Prin urmare ,atunci când ne gândim la factorii endogeni ai ciclicitatii,ne gândim de fapt la repartitie,la schimb si la consum.Intr-adevar ,facând încă odată abstractie de factorii exogeni ai ciclicitatii,ce altceva ar putea influenta productia decât repartitia,schimbul si consumul?Dupa umila mea parere nu există nici un alt factor.

Deoarece în viziunea multor economisti remediile ciclicitatii (dar si cauza)s-ar afla in politicile monetare,bugetare,fiscale etc. aplicate, si întrucat toate aceste politici sunt în acelasi timp si politici distributive,rezultă că dintre cei trei factori endogeni care pot influenta ciclicitatea(repartitia,schimbul si consumul) rolul principal pare să revină repartitiei.De altfel,în conceptia lui Marx,schimbul nu este altceva decat o continuare a repartitiei sau,mai exact,o desăvârșire a ei ,deoarece prin intermediul schimbului au loc redistribuiri de venituri .Consumul ,la rândul său,este dependent în mare parte de repartitie sau de nivelul veniturilor realizate prin intermediul ei.Atât ca nivel,cât si ca structură,consumul este dependent de repartizarea veniturilor între membrii societății.Să ne imaginam spre exemplu,consumul într-o țară în care marea majoritate a veniturilor sunt concentrate în mâinile unui numar mic de cetățeni si să-l comparăm cu acela al unei societăți unde clasa de mijloc formează majoritatea zdrobitoare a acesteia.Este evident că atât ca nivel ,cât si ca structură ele vor fi diferite.

Am afirmat puțin mai devreme si,de altfel se stie că politicile monetare ,bugetare,fiscale etc.sunt concepute si puse în practică de către guverne.Dar asa cum de asemenea se stie,guvernele sunt în raport cu economia un factor exogen.Si atunci ne punem întrebarea dacă respectivele politici mai pot fi considerate factori endogeni ai ciclicitatii.Din punctual meu de vedere raspunsul este categoric negativ ; indiferent cum sunt concepute si indiferent de către cine,politicile economice sunt chiar prin natura lor,tot factori exogeni ai ciclicitatii.Cu alte cuvinte ciclicitatea nu poate fi generată de sistemul economic ca atare sau,peutru a folosi încă odată cuvintele marelui economist,"de mecanisme care functionează chiar în interiorul sistemului economic".Dacă guvernele nu s-ar implica în economie decât pentru a stabili regulile jocului sau conditiile de concurență,si acestea cât mai rar posibil,productia ar evolua mai puțin ciclic sau mai echilibrat.Dezechilibrarea economiei ,sub actiunea factorilor naturali sau politici(de genul razboaielor sau al revolutiilor),inevitabilă uneori,este totusi mai usor de acceptat si de suportat tocmai pentru că este o fatalitate,dar dezechilibrarea ei de catre noi insine sau mai bine-zis,de catre guverne pare un lucru de neînțeles,sau în orice caz,de neacceptat.

In concluzie,acolo unde există si cât timp există conditii de concurență perfectă ,economia nu poate evolua de la sine spre ciclicitate ,iar dacă aceste conditii lipsesc,sau se deteriorează,înseamnă că guvernele fie nu sunt capabile ,fie nu vor să le creeze si să le mentină.Si atunci,ele se văd obligate să intervină si intervin,fie pentru a genera ciclicitate,fie pentru a o elimina.

Note si trimeri bibliografice

1. P.A.Samuelson,L`economique,Armand Colin,Paris,1968,p.260-261
2. P.A.Samuelson,Economie politica,Editura Teora,Bucuresti,2000,p.662
3. R.G.Lipsey,K.A.Crystal,Principiile economiei,Ed.Economica,Bucuresti,2002
4. vezi si M.Aghieta,Macroeconime financiara ,Ed.Coresi,Bucuresti,2003? Indeosebi paginile 111-112
5. A.Rugina,Principia oeconomica,Ed.Academiei Romane,Bucuresti,1993
6. Gh.Olah,Repere de politica economica ,Ed.Economica,Bucuresti,2001
7. vezi si Victor Jinga, Moneda si problemele ei contemporane, Ed.Dacia, Cluj-Napoca,1981 p.15
8. vezi si T.Cozzi si St.Zamagni,Economia politica,Il Mullino ,1987 ,capit.20 si 21
9. K.Marx, Contributii la critica economiei politice, Ed.Politica, Bucuresti,1960